

35. An ministri et cantores laici numerum et officium clericorum supplere possunt?

R. Rubricæ missalis, cæremonialis, et memorialis ministros quidem vocant acolythos et clericos, sed sicut ex communi usu laici in missa officioque solemnè munere acolythorum fungi solent; ita eadem ratione ministri laici hæc officia clericorum supplere posse videntur. Quod si ita non esset, officium hebdomadæ sanctæ in plerisque ecclesiis parochialibus ob defectum clericorum cum magno fidelium detrimento in his locis prætermittendum foret. Oportet autem ut tres, quatuorve ministri adsint et ad hoc bene instructi. Cantores laici esse possunt.

DE FERIA QUINTA IN CÆNA DOMINI.

36. Missæ privatæ in hac feria quinta nullatenus permittuntur (1), exceptis: 1º una in ecclesiis minoribus, de quibus num. 34 dictum est; 2º una propter infirmos præter solemnem, sed arbitrio Episcopi tantum (2); 3º casu, quo occurrit festum de præcepto, de quo vide tom. II, n. 280. Decet enim, ut sacerdotes a sacrificando abstineant, sacramque communionem more laicorum accipiant in memoriam, quod Christus Dominus hac die manu propria apostolos communicaverit, et præceperit, ut idem in ejus commemorationem fieret. Præter casus exceptos unica tantum missa solemnè secundum dicta num. 34 fieri potest et debet in unaquaque ecclesia, in qua officium publice agitur, aut quæ subditam plebem habet.

Licet omnes fideles non amplius ut olim ex præcepto secundum antiquum canonem *In cœna Domini. De Conse-*

(1) S. R. C. 19 Dec. 1654, n. 1599-1746; 20 Mart. 1762, n. 4160-4309; 22 Dec. 1770, n. 4204-4353.

(2) S. R. C. 27 Mart. 1773, n. 4212-4361, 9.

erat. dist. II. Can. XVII, hac die communicare teneantur; exigit tamen religio et recolendi mysterii sanctitas, ut omnes sacerdotes et clerici, sicut etiam qui accedunt fideles laici, sacram communionem in hac missa de manu celebrantis accipiant. Sic S. R. Congregatio (1) statuit, ut « antiquus » mos communionis cleri in missa solemnè ejus diei... nullatenus omittatur. » Quinimo sacerdotes, diaconi et subdiaconi missæ pontificali et sacrorum oleorum benedictioni assistentes, licet non sint de gremio ecclesiæ cathedralis (2), item quicumque adscripti alicui ecclesiæ in eadem s. communionem in cœna Domini de manu celebrantis sumere tenentur (3). Clerici tamen alicui ecclesiæ non adscripti, ad communicandum in missa cœnæ Domini obligati esse non videntur, tum quia decreta tantum agunt de adscriptis, tum quia, sicut iisdem liberum est ad missam in cœna Domini accedere, sic etiam iis liberum est communicare vel a communionem abstinere.

37. *Missæ.* Color paramentorum officii hujus diei est violaceus, color autem missæ albus: adeoque oportet ut paramenta altaris infra solam missam sint alba, sed pretiosiora, uti convenit. Velum crucis altaris, processionis, lotionis pedum si tunc adhibeatur, violacei coloris esse debet (4); velum autem crucis altaris, in quo missa celebratur, albi coloris (5), nisi sit consuetudo colorem veli non mutandi (6). Candelæ albæ ad altare infra missam adhibendæ sunt. Violaacea antependia minorum altarium usque ad denuationem post missam relinqui possunt. *Vid. Praxis Pontif. tom. III, n. 48.*

Diaconus et subdiaconus in hac missa utuntur dalmatica

(1) Dec. gen. 13 Sept. 1692, n. 3140-3289, et 12 Sept. 1716, n. 3743-3893.

(2) S. R. C. 15 Sept. 1657, n. 1699-1846, et 23 Sept. 1837, n. 4666-4815, 1.

(3) Dec. gen. 12 Sept. 1716, n. 3743-3893; item 27 Sept. 1608, n. 4204-4353; 19 Sept. 1654, n. 1587-1734, 1, et 22 Dec. 1770, n. 4204-4353.

(4) S. R. C. 16 Nov. 1649, n. 1466-1613, 4.

(5) S. R. C. 20 Dec. 1783, n. 4265-4414, n. 4.

(6) S. R. C. 11 Feb. 1764, n. 4173-4322, 2.

et tunicella, quia planetæ plicatæ non sunt in usu, nisi in colore violaceo et nigro.

Ante missam super patenam duæ magnæ ponendæ sunt hostiæ; utraque est consecranda, sed alterutra reservanda in feriam sextam sequentem. Super credentiam præter alia requisita alter præparandus est calix amplus et pretiosus cum palla et patena, alboque et pulchriori velo coopertus; item pulcherrimum velum humerale præter illud subdiaconi, si fieri possit, ad tegendos humeros celebrantis in processione.

In missa omittitur ps. *Judica*, item *Gloria Patri* ad introitum et *Lavabo*. Ad offertorium utraque hostia cum patena elevatur, et offertur: facta oblatione, hostia reservanda ponitur inter calicem et alteram hostiam, ibique relinquitur, donec post sumptionem in calicem ponitur (1). *Communicantes*, *Hanc igitur*, et *Qui pridie* propria dicuntur. *Agnus Dei* et tres orationes consuetæ ante communionem recitantur more solito, sed pax non datur in detestationem osculi Judæ: adeoque diaconus et subdiaconus, dicto *Agnus Dei*, loca statim permutant.

Infra *Gloria* omnes pulsantur campanæ majores et minores; et deinceps campanæ et organa (2) silent usque ad intonationem ejusdem hymni in sabbato sancto. Neque interea campanula est pulsanda ad *Sanctus* et elevationem. Populus tamen ad Officia convocatur instrumento ligneo seu crotalo: quo instrumento pariter utendum est ad signum salutationis angelicæ (3); hoc in pluribus ecclesiis adhibetur ad *Sanctus* et elevationem feria quinta et sexta, et similiter ad processionem: Cavalieri (4) id laudat ad elevationem, ut excitetur attentio; juxta plures tamen signum crotali infra officia potius omittendum est, quia talis fragor est inconcinnus, et risum provocat, populusque his diebus satis attentus suppo-

(1) Rub. ritu celeb. m. tit. II, n. 3.

(2) S. R. C. 30 Dec. 1881, n. 5830, 10.

(3) Memoriale rituum.

(4) Tom. 4, dec. 1, n. 4.

nitur, ac similis praxis omittendi signum præscribitur in instructione Clementina pro precibus 40 horarum; id etiam conforme videtur missali quod nihil dicit de crotalo, et memoriali rituum, quod præscribit crotalum pro convocatione populi et salutatione angelica, et non pro aliis (1). Silent campanæ in signum luctus mortis Domini; et cum campanæ prædicatores significent, mystice figuratur silentium et fuga apostolorum in passione Domini. Notandum regularibus, et proinde etiam rectoribus minorum ecclesiarum, ne eorum campanæ post silentium campanarum parochialis vel matricis ecclesiæ pulsantur (2).

38. Missa ad communionem.

Rub. missalis. *Sacerdos... ante ablutionem digitorum ponit Hostiam reservatam in alio Calice, quem Diaconus palla et patena cooperit, et desuper velum expandit, et in medio Altaris collocat. Deinde fit Communio, et completur Missa, Sacerdos autem genuflectit, quodcumque accedit, vel recedit a medio Altaris, vel transit ante Sacramentum in Calice reservatum: et cum dicere debet Dominus vobiscum, non vertit se ad populum in medio Altaris, ne terga vertat Sacramento, sed a latere Evangelii, et in fine ibidem dat benedictionem, et non perficit circulum.*

S. Sanguine diligentius sumpto, ne aliquid circa labium calicis remaneat, celebrans calicem super corporale versus cornu evangelii deponit, et subdiaconus eum palla cooperit. Tum diaconus ad dextram celebrantis accedit, et subdiaconus ad sinistram ejus. Interim cæremoniarius vel alius sacer minister, et horum defectu subdiaconus affert alium calicem de credentia. Eodem deposito super altare ante diaconum, hic ab eo aufert velum, pallam et patenam. Deinde ab omnibus genuflexione facta, diaconus dextra eundem calicem ante celebrantem super medium corporalis sustinet; et celebrans, sinistra super corporale posita, dextra in eundem s. Hostiam

(1) Merati tom. 1, p. IV, tit. VIII, n. IV; Bauldry p. 4, c. 9, art. 2, n. 3.

(2) S. R. C. 19 Dec. 1671, n. 2422-2574, 6, et 9 Maji 1705, n. 3573-3722, 3.

reservatam reverenter reponit : deinde diaconus calicem deponit super corporale in medio versus tabellam, ut locus pyxidi relinquatur; omnes genuflectunt; et celebrante paululum e medio recedente, diaconus stans in medio altaris, calicem prius palla, deinde patena inversa, et tum velo albo cooperit. Hic ordo, qui a Merati et aliis proponitur, tanquam conformis rubricis præfatis missalis, cæremonialis Ep. (1) et memorialis rituum, servandus est. Notandum tamen : 1° Collectionem particularum cum patena super corporale fieri non posse ante sumptionem calicis, s. Hostia reservanda adhuc super corporale posita; sed esse faciendam, postquam s. Hostia in alium calicem missa, seu distributio sacræ communionis facta sit (2); et si quæ fuerint fragmenta, hæc in calicem missæ mittenda esse; 2° anteriorem plicaturam corporalis non esse revolvendam, licet calix velo cooperiatur, ut locus pyxidi remaneat, sed velum calici prudenter esse imponendum, ne attingat locum, ubi s. Hostiæ positæ fuerunt. Si altare vel corporale non sit satis amplum, calix facta communione velo tegi potest. Cum diaconus calicem cooperuerit, collocat pyxidem ante calicem versus cornu epistolæ, eamque aperit, et fit communio. Deinde missa absolvitur uti exposito ss. Sacramento.

39. *Locus pro asservando s. Calice.*

Rub. Hodie paretur locus aptus in aliqua capella Ecclesiæ, vel Altari, et decenter, quoad fieri potest, ornetur cum velis et luminibus, ubi Calix cum Hostia ut supra reservata reponatur.

Locus ille juxta consuetudinem vocatur sepulchrum; infra ecclesiam esse debet, sed distinctus ab altari, in quo celebratur, ad faciendam processionem præscriptam. Super altare illius loci ponenda sunt : 1° corporale extensum, 2° sex candelabra cum cereis albis, et 3° in medio candelabrorum in eminenti loco capsula, interius exteriusque eleganter elaborata, cum corporali in ejus fundo extenso, ad recondendum s. Cali-

(1) Lib. 2. c. 23, n. 5 et 6.

(2) Rub. miss. ritu celeb. m. tit. X, n. 6.

cem. Antependium et omnia ornamenta alba esse debent. Locus et altare ornanda sunt, quo pulchrius magnificentiusque fieri potest, cum velis seu cortinis albis, multis luminibus seu lampadibus, non arboribus, sed quidem floribus, qui tamen ita sunt disponendi, ut ideam viridarii seu horti nullo modo invisentibus præsentent (1). Apponenda autem non sunt crux, neque velum album, quod e magna cruce descendens cooperiat Eucharistiam (2), neque sanctorum reliquiæ aut imagines, quamvis repræsentantes cœnam, passionem aut sepulchrum Christi Domini (3); ne mentes fidelium distrahantur, et ab adoratione avertantur; neque adhibendi panni nigri, qui ss. Sacramento non conveniunt (4) : locus enim non nisi abusive sacrum sepulchrum appellatur, et proprius dicitur altare Sacramenti, vel expositionis, est enim repræsentativum non sepulturæ Domini, sed potius institutionis Sacramenti, et Christus ibidem non ut mortuus repræsentatur, sed ipsi quasi thronus erigitur, ut a christianis honoretur et adoretur iisdem diebus, quibus a judæis maximis affectus est opprobriis (5).

Notandum : 1. has rubricas esse de præcepto, ita ut nec etiam missam solemnem in cœna Domini celebrare liceat in ecclesia, in qua ss. Sacramentum in aliquo altari vel alio loco decenti non reponitur, nec asservatur (6). Si locus a prædonibus in nocte non satis tutus esset, sacer calix circa vesperam in tabernaculum solitum deferri, et mane feria sexta ad sacellum referri posset.

2. Curandum esse parochio, ut assidue adsint, qui orent ante ss. Sacramentum in sacello, utque decens cereorum numerus in eo colluceat (7).

(1) S. R. C. 14 Maji 1887, n. 5986, 3.

(2) S. R. C. 8 Aug. 1835, n. 4617-4766, 1.

(3) S. R. C. 26 Sept. 1868, n. 5404; 14 Maji 1887, n. 5986, 3.

(4) S. R. C. 21 Jan. 1662, n. 1999-2146.

(5) S. R. C. Romana 14 Maii 1887, n. 5986. Cfr. Ephem. liturg. I, fol. 374.

(6) S. R. C. 28 Mart. 1775, n. 4229-4378, 17.

(7) Memorale rit. pro min. eccl. tit. IV, c. 2, § IV, n. 11.

3. Sacrum calicem juxta sequentes rubricas missalis, cæremonialis Ep. (1) et decretum S. R. C. (2) in capsulam, quæ clauditur et clave obseratur, reponendum esse. Attamen his rubricis non servatis, calix velo coopertus in his locis communiter exponi solet, et ubi de nocte vigiliæ non aguntur, ad vesperam in tabernaculo clauso reconditur.

4. In Sacello, in quo ss. Sacramentum asservatur, reliquam s. Crucis publicæ venerationi exponendam non esse (3).

40. Processio.

Rub. *Finita Missa, accenduntur intorticia, et fit Processio more solito, alio tamen Subdiacono parato Crucem ferente. Celebrans indutus Pluviali albo, stans ante Altare, imponit incensum in duobus thuribulis absque benedictione; deinde in medio genuflexus, cum altero incensat ter Sacramentum: et accepto Calice cum Sacramento de manu Diaconi stantis, et cooperto extremitatibus veli, quo ejus humeri teguntur, procedit medius inter eundem Diaconum a dextris, et Subdiaconum a sinistris sub baldachino, duobus Acolythis Sacramentum continue incensantibus usque ad locum præparatum, ubi pro crastino servandum est. Interea dum fit processio, cantatur hymnus, Pange lingua gloriosi Corporis mysterium. Cum autem ventum fuerit ad locum paratum, Diaconus genuflexus a Sacerdote stante accipit Calicem cum Sacramento, et ponit illum primo super Altare, ubi a Sacerdote genuflexo incensatur, ut supra: deinde reponit in capsula.*

Finito evangelio in fine missæ, celebrans, diaconus et subdiaconus ad medium altaris accedunt, flectunt unico genu, et tum unus post alium, præcedente subdiacono, per gradus laterales cornu epistolæ in planum descendunt, ubi omnes deponunt manipulum, et celebrans, deposita etiam casula, pluviali albo induitur. Deinde celebrans aperto capite et junc-

(1) Lib 2, c. 33, n. 13.

(2) 14 Feb. 1705, n. 3561-3710, 7.

(3) S. R. C. 12 Mart. 1836, n. 4628-4777, 5.

tis manibus, medius inter diaconum et subdiaconum pluviale elevantes, per planum accedit ad medium altaris ante infimum gradum ubi genuflexione utriusque genu cum capitis inclinatione facta, surgit, et stans paululum versus cornu evangelii, imponit incensum sine benedictione in duo thuribula vel simul, vel in unum post alterum, ministrante diacono sine osculis: tum genuflexus cum alterutro ex duobus thuribulis ss. Sacramentum triplici ductu incensat. Incensatione facta, celebranti per diaconum vel cæremoniarium imponitur velum humerale, quod ligaminibus vel aciculis firmatur, ne decidat. Tum omnes surgentes, ad altare ascendunt, celebrans cum subdiacono a sinistris flectit utroque genu in supremo gradu seu suppedaneo altaris; diaconus autem usque ad altare progreditur, flectit unico genu, mox surgit et calicem accipit sinistra infra nodum et dextra ei imposita, ne quid decidat: tum se vertit, per partem quæ cornu evangelii respicit, ad celebrantem, cui ipse diaconus stans reverenter tradit calicem, quem celebrans adhuc genuflexus accipit sinistra ad nodum et dextra posita super calicem, super quem diaconus extremitates veli humeralis extendit. Deinde diaconus ante ss. Sacramentum genuflectit, et mox erectus, accedit ad dextram celebrantis, qui, diacono et subdiacono pluviale elevantibus, ascendit ad planum suppedanei, ubi cum iisdem ministris, qui simul ascendunt, se vertit ad populum. Alter subdiaconus indutus amictu, alba, cingulo et tunicella, et ejus defectu clericus superpelliceo indutus, accepta cruce, medius inter duos ceroferarios, tempestive pergat ad planum in medio chori, ubi in loco ab altari remoto, facie ad altare conversa, expectat, donec processio inchoetur. Dum celebrans cum ss. Sacramento surgit, cantores statim hymnum *Pange lingua* incipiunt, et procedunt ad sacellum, primo subdiaconus cum cruce medius inter ceroferarios, deinde clerici bini et bini cum candelis accensis præmissa genuflexione utroque genu ante ss. Sacramentum, post eos duo thuriferarii ss. Sacramentum continuo incensantes, et postremo celebrans sub baldachino, deferens calicem ante faciem seu superiorem partem pectoris elevatum,

medius inter diaconum et subdiaconum, pluviale elevantes. Tenditur ad Sacellum per viam longiorem, sed non extra ecclesiam. Si hymnus *Pange lingua* non sufficiat, retentis duabus ultimis strophis, præcedentes repeti possunt. Cum ad sacellum perventum est, subdiaconus cum cruce et ceroferrarii se sistunt in loco distante ab altari, aliquantulum e medio recedentes, ut alii transire queant: clerici se dividunt in duas partes; juniores, seu qui ante alios in processione incedunt, prope crucem remanent; alii autem ordine quo incedunt, propius ad altare accedunt: stant omnes facie ad se invicem conversa, et ad adventum sacramenti flectunt utroque genu præter subdiaconum cruciferum et ceroferrarios, qui non genuflectunt. Postquam omnes transierint, subdiaconus et ceroferrarii se collocant e regione sacelli; tunc omnes faciem ad altare vertunt, et cantant *Tantum ergo* et *Genitori*, dum interea ss. Sacramentum incensatur et reponitur. Celebrans, diaconus et subdiaconus ascendunt ad altare; diaconus flectit utroque genu in plano suppedanei versus cornu epistolæ facie ad celebrantem conversa, subdiaconus flectit utroque genu in supremo gradu altaris a sinistris celebrantis, et celebrans consistens in gradu ante suppedaneum tradit calicem diacono genuflexo, remotis prius per eundem diaconum veli humeralis extremitatibus. Diaconus accepto calice surgit, et conversus ad celebrantem paululum expectat, donec celebrans genuflexus utroque genu ss. Sacramentum adoraverit: deinde diaconus calicem devote collocat super corporale in medio altaris extensum juxta præfatas rubricas missalis, vel in capsulam juxta cæremonialem Ep. (1). Celebrans interea et subdiaconus ante infimum gradum descendunt, et in eodem flectunt utroque genu: ac statim per subdiaconum vel cæremoniarium velum humerale amovetur, et per ministrum loco opportuno deponitur. Diaconus deposito calice et facta genuflexione unico genu, pariter descendit, et a dextris celebrantis genuflectit. Deinde celebrans cum ministris surgit, stans paululum versus cornu

(1) Lib. 2, c. 23, n. 13. Vid. Merati p. 4, tit. 8, n. 16.

evangelii, incensum in alterutrum thuribulum sine benedictione imponit, ministrante diacono sine osculis, et iterum genuflexus ss. Sacramentum ter incensat. Postea diaconus ad altare ascendit, genuflectit, calicem accipit, et in capsulam ponit: iterum genuflectit, et capsulam claudit ac obserat: si vero calix ab initio in capsulam positus fuerit, facta genuflexione capsulam claudit et obserat. In fine oratio de ss. Sacramento non cantatur, neque benedictio cum ss. Sacramento sive ante, sive post, sive infra processionem datur. Capsula clausa, et diacono ad celebrantem regresso, omnes adhuc genuflexi aliquantulum orant, et deinde surgentes, flectunt utroque genu in plano, et via breviori recedunt, præcedentibus thuriferariis, deinde subdiacono cum cruce in medio ceroferrariorum, et sequentibus aliis ordine, quo venerunt.

Post processionem vel post vespas pyxis, in qua ss. Sacramentum in tabernaculo conservatur, reverenter defertur vel ad sacellum, in quo s. Calix asservatur, ut cum eo in capsula retro post calicem recondatur (1), vel præsertim in ecclesiis majoribus, in quibus sacrum Viaticum ad infirmos sæpius deferendum est, potius ad aliud tabernaculum in sacello separato aut in sacristia, ne adoratio per viatici administrationem, si accadat, perturbetur (2). Deinde lampades ecclesiæ extinguuntur, exceptis iis, quæ sunt in sacello ss. Sacramenti.

41. Denudatio altarium.

Rub. *Postea in Choro dicuntur Vesperæ sine cantu. Et Sacerdos cum ministris denudet Altaria, legendo Antiphonam Psalm. 21. Diviserunt sibi vestimenta mea: et super vestem meam miserunt sortem, cum toto Psalmo: Deus, Deus meus, respice in me.*

Olim quotidie post sacrificii celebrationem altaria denudabantur; nunc autem ex præscripto ecclesiæ id tantum fieri

(1) Memoriale rit. pro minoribus eccl. de cæna Dom. c. 2, § III.

(2) S. R. C. 15 Maji 1745, n. 4021-4170; 4 Maji 1877, n. 5691; Cavalieri tom. 4, dec. 9, n. 1.

debet feria quinta in cœna Domini, finitis vesperis (1), et ubi vesperæ non dicuntur, finita processione. Significatur denudatio Christi crucifixi.

Ad hanc cœremoniam celebrans, diaconus et subdiaconus manent induti albis, sed sine manipulis; celebrans autem et diaconus etiam stolam violaceam assumunt. Præcedentibus acolythis sine candelabris, cooperto capite procedunt ad altare, unus post alium, ad altare bireta deponunt, et debita facta reverentia, celebrans in plano inchoat, et dicit totam antiphonam *Diviserunt* (2), deinde cum ministris alternatim totum psalmum recitat, et in fine antiphonam repetit. Interea omnes stant in choro, et antiphonam et psalmum prosequuntur. Celebrans et ministri incepta antiphona, ad altare ascendant, illudque psalmum simul recitando denudant, amovendo mappas, antependium et omnia alia ornamenta, relicta tantum cruce cum candelabris. Denudato summo altari, eodem ordine procedunt ad alia altaria denudanda. Psalmus tamen non est repetendus, licet multa sint altaria, sed morose est recitandus, ut non finiatur, quousque omnia altaria sint denudata. Si multa sint, tunc alii sacerdotes alba et stola induti, alia eodem tempore denudare possunt, psalmum eodem modo recitando. Acolythis et ministri omnia ex choro, credentia et altari tollunt, nihil relinquentes nisi crucem cum candelabris. Altaria nuda manent usque ad mane in sabbato sancto.

Altarium denudationem sequitur in quibusdam ecclesiis lotio eorumdem altarium, qui ritus a rubricis non est præscriptus, valde tamen antiquus est (3), et laudabiliter ac facilliter, cum nuda sint altaria, fieri potest: hoc tamen notato quod celebrans et ministri sacri ex præscripto rubricarum missalis altaria denudare, et interea psalmum recitare debeant, non autem lavare; quod si facere velint, postea sit peragendum, vel ab aliis faciendum.

(1) Cærem. Ep. lib. 2, c. 23, n. 13.

(2) Merati p. 4, tit. 8, n. 17.

(3) Bened. XIV, de festis Dom. § 175 et 176; Grancolas comm. hist. in brev. lib. 2, c. 61; Merati tom. I, p. IV, tit. 8, n. 17.

42. *Lotio pedum.* Dicitur mandatum a mandato Christi Domini, vel quia prima antiphona incipit per *Mandatum novum.* Licet dicitur esse mandatum Domini, inde tamen non sequitur, illud per omnes et ubique esse adimplendum, sed sufficere, ut fiat per aliquos aut in præcipuis ecclesiis, ut praxis ecclesiæ satis demonstrat. In omnibus tamen fieri potest ecclesiis: quinimo licet sanctimonialibus sibi invicem lavare pedes, sicut homines faciunt, quia præceptum Christi non tantum ad masculos, sed etiam ad feminas pertinet, ut constat ex responso Zachariæ Pontificis ad s. Bonifacium Mogunt. Fieri non debet in ecclesiis minoribus, ut patet ex memoriali rituum pro minoribus ecclesiis, in quo hæc cœremonia prætermissa est (1).

Ad faciendam hanc cœremoniam, celebrans, diaconus et subdiaconus ad locum præparatum de more accedunt, præcedentibus thuriferario et ceroferariis cum candelis accensis. Si fiat ad altare, ei debita facta reverentia, celebrans cum diacono et subdiacono ad illud ascendit, illudque in medio osculatur. Deinde diaconus, accepto libro evangeliorum, eundem ad altare de more defert; incensum more solito imponitur, et reliqua fiunt ut ad evangelium in missa, omisso *Munda cor.* In fine celebrans in cornu epistolæ, ministris post eum adstantibus, dicit *Pater noster* etc. *Vid. Praxis Pontif. tom. 3, n. 72.*

Lavandi sunt pedes 13 hominum (2); in hoc autem numero Ecclesia Romana, nihil aliud significare et imitari videtur, quam exemplum Christi lavantis pedes apostolorum (3).

DE SACRIS RITIBUS FERIE QUINTÆ IN CœNA DOMINI
SERVANDIS IN MINORIBUS ECCLESIIS.

43. Ut ritus ac sacræ cœremoniæ, quibus alma mater

(1) Vid. Bened. XIV, de festis Dom. § 177.

(2) Cærem. Ep. lib. 2, c. 24.

(3) Merati tom. 1, p. 4, tit. 8, n. 26. Vid. Bened. XIV, de festis Dom. § 182, 183 et 184.